

Orgaanisen hiilen merkitys vesistöissä

Laura Härkönen

Erikoistutkija

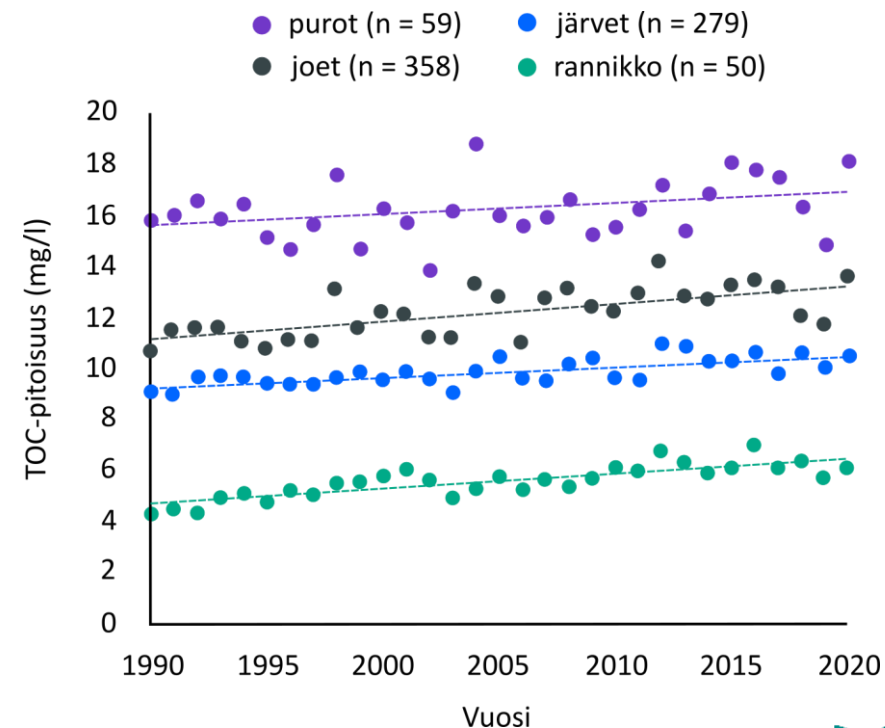
Koitajoki-Koitere-Foorumi, Ilomantsi 25.10.2023

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

Suomen vesistöt tummumassa

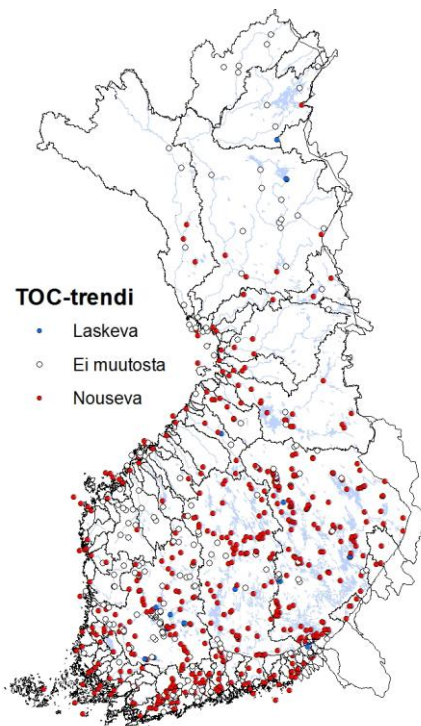
- Tumma väri tyypillinen monille Suomen vesistöille
  - Orgaanisen hiilen pitoisuus korkea
    - Arviolta 88 % järvien väristä peräisin pääosin orgaanisesta hiilestä, loput raudasta
- Aikasarja 1990-2020 osoittaa, että vesistöjen orgaanisen hiilen (TOC) pitoisuus on noussut
- Tummumista kaikissa vesistötyypeissä
  - Vuoden 2005 jälkeen havaittu tasaantumista korkeammille pitoisuuksille

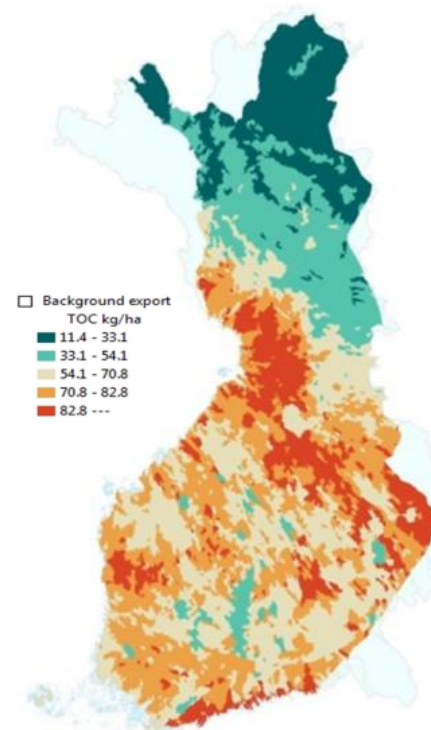
Räike, A., Lepistö, A., Härkönen, L.H., Taskinen, A. & Kortelainen, P. 2022. Eteneekö Suomen vesistöjen tummuminen? Vesitalous 5/2022: 5–9.

Tummumista kaikkialla Suomessa

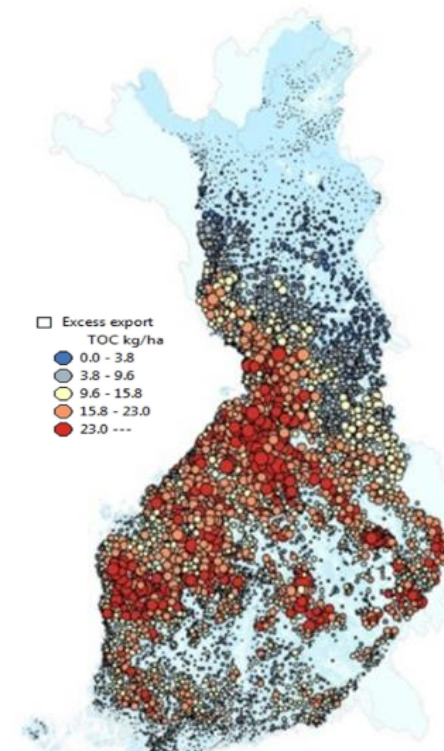
- Nousevan TOC-trendin vesistöjä etenkin napapiirin eteläpuolella
- Nousevan TOC-trendin vesistöjä siellä, missä TOC:n taustakuorma ja metsätalouden aiheuttama lisäkuormitus korkeita
- Turvemaat ja havupuuvaltaiset metsät merkittäviä luontaisia hiilen lähteitä vesistöihin

Räike, A., Lepistö, A., Härkönen, L.H., Taskinen, A. & Kortelainen, P. 2022. Eteneekö Suomen vesistöjen tummuminen? Vesitalous 5/2022: 5–9.

Finér ym. 2021. Drainage for forestry increases N, P and TOC export to boreal surface waters. Science of the Total Environment 762: 144098.

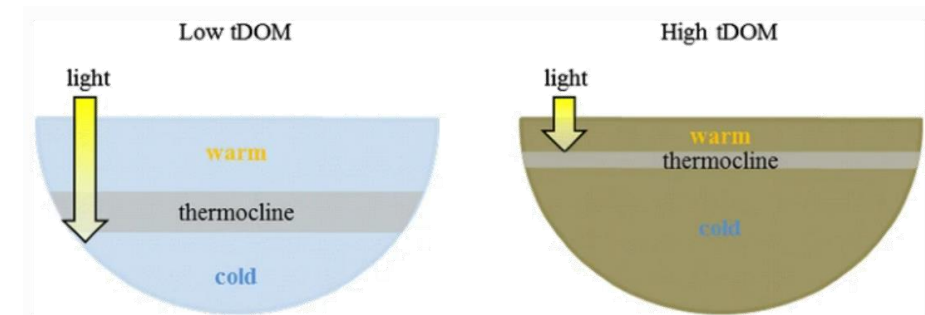
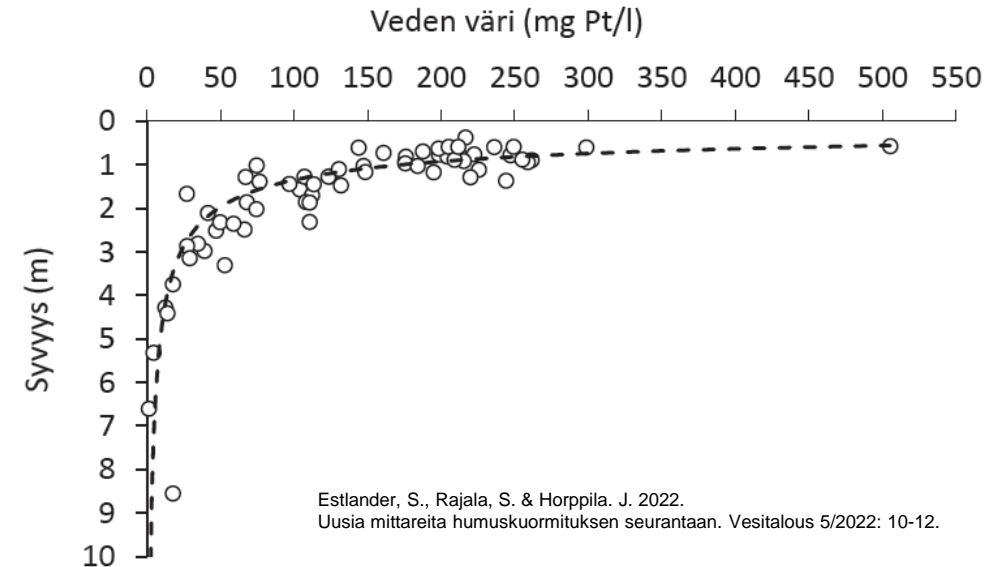
Tummumisen taustalla useita mekanismeja

- Ei yksittäistä hiilipitoisuuksien nousua selittävää tekijää
- **Ilmastonmuutos**
  - Lämpötilan kohoaminen, muutokset sadannassa ja valunnassa sekä roudattomien kausien pituudessa
- **Happaman laskeuman väheneminen**
  - Hiilen lisääntyvä liukeneminen maaperästä
  - Laskeuman vaikutus vähenemässä, ilmastonmuutoksen vastaavasti kasvamassa
- **Turvemaiden maankäyttö**
  - Turvemaiden metsätalous, ojitus, havupuiden dominanssi
- Kaikki edellä mainitut tekijät nousivat esille myös trenditarkastelussa
- Hiilen huuhtoutuminen turvemaavaltaisilta valuma-alueilta herkkä ilmastossa tapahtuville muutoksille

Orgaaninen hiili ja abioottinen vesiympäristö

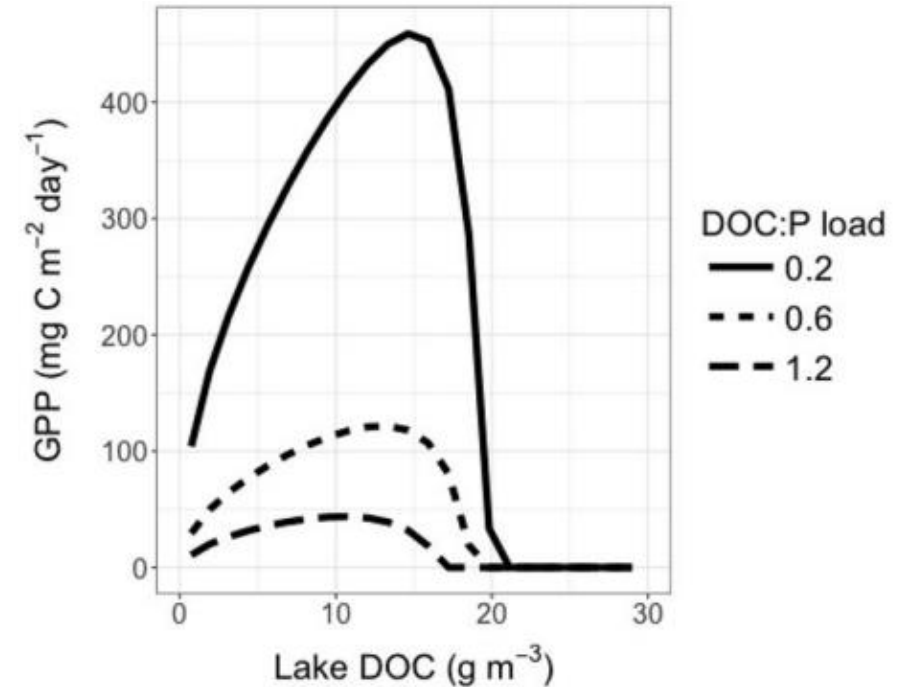
- Tummuminen vaikuttaa merkittävästi vesiekosysteemin toimintaan
  - Orgaaninen hiili ja humusyhdisteet absorboivat tehokkaasti auringon säteilyä →
    - Järvissä valaistu, tuottava päällysvesikerros ohenee
    - Päällysveden lämpötila nousee, lämpötilakerrostuneisuus jyrkkenee
    - Alusveden happiongelmat lisääntyvät
    - Virtavesissä valaistusolosuhteet heikkenevät ja lämpötila nousee
- Valaistun vesikerroksen paksuus muuttuu väriluvun nousun myötä kirkkaassa järvessä absoluuttisesti enemmän kuin tummassa
  - Suhteellinen muutos tummassakin järvessä voi kuitenkin olla merkittävä

Solomon ym. 2015.
<https://doi.org/10.1007/s10021-015-9848-y>

Orgaaninen hiili ja vesien perustuotanto

- Orgaanisen hiilen pitoisuuden nousun myötä valo alkaa rajoittaa perustuotantoa ravinteiden sijaan
  - Tutkimusten^[1,2,3] mukaan 10-15 mg/l saattaisi olla raja-arvo valorajoitteisuuteen siirtymiselle
    - Vastaa värilukuja ~70-130 mg Pt/l
  - Valorajoitteisuuden lisääntyessä kasviplanktonituotanto vähenee
    - Ekologinen luokitus ei ota huomioon
  - Kasviplanktoniyhteisö ja lajikoostumus muuttuu
    - Virtavesissä erityisesti piilevät kärsivät^[4]
    - Järvissä kultalevät vähenevät, siimalliset ja liikkumiskykyiset lajit kuten limalevä yleistyvät^[5]
    - Molemmissa vesiekosysteemeissä kasviplanktoniyhteisö muuttuu rasvahappotuotannon kannalta epäsuotuisammaksi^[4,5]
    - Myös heterotrofiset bakteerit yleistyvät
  - Vesikasvillisuus vähenee, pohjalla kasvavat lajit kärsivät^[6]

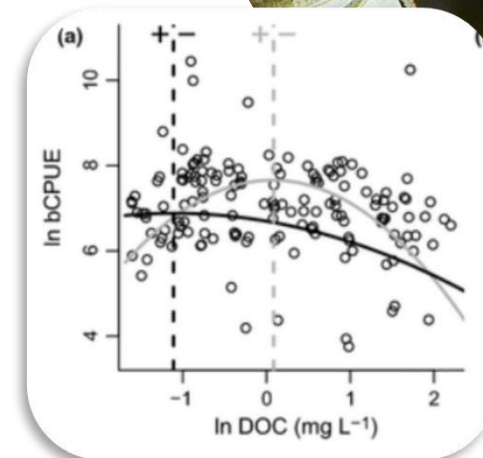
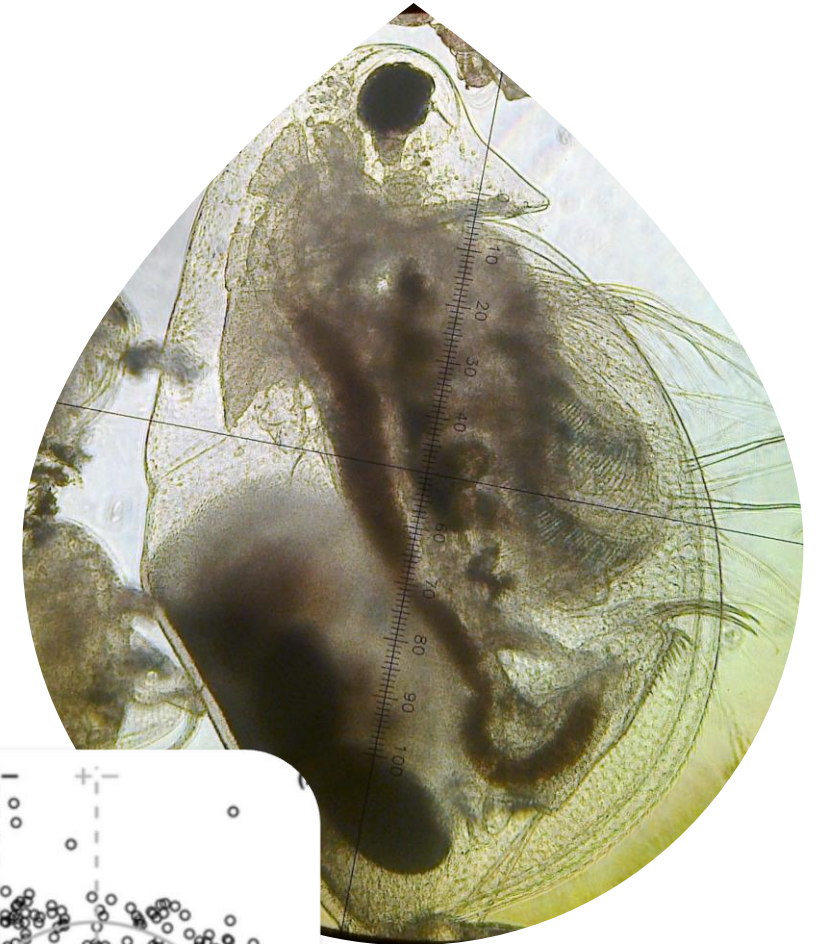

Kelly ym. 2018.
<https://doi.org/10.1007/s10021-018-0226-4>

1. Horppila ym. 2022. <https://doi.org/10.1111/fwb.14083>
2. Bergström, & Karlsson, 2019. <https://doi.org/10.1111/gcb.14623>
3. Solomon ym. 2015. <https://doi.org/10.1007/s10021-015-9848-y>
4. Jyväsjärvi ym. 2022. <https://doi.org/10.1111/gcb.16279>
5. Vuorio ym. 2022. Järvien tummumisen vaikutus kasviplanktoniyhteisöön. Vesitalous 5/2022: 21-23.
6. Reizema ym. 2018. <https://doi.org/10.3389/fpls.2018.00629>

Orgaaninen hiili ja ylemmät trofiatasot

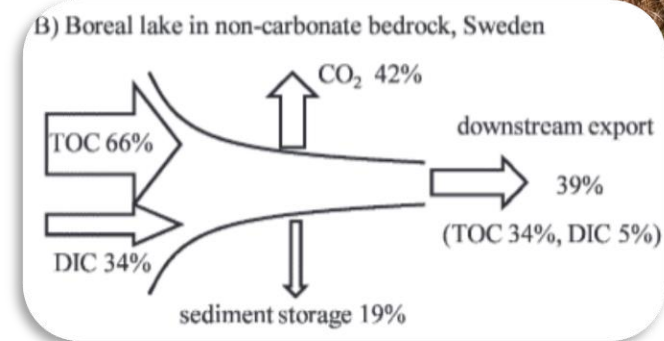
- Päivän-, ja koskikorentojen sekä vesiperhosten lajirunsaus 50 % pienempi tummissa (DOC>25 mg/l) kuin kirkkaissa puroissa (DOC ~5 mg/l)^[1]
- Järvissä eläinplanktonin diversiteetti laskee^[2] ja vaelluskäyttäytyminen muuttuu^[3], pohjaeläinrunsaus vähenee^[4]
- Kalabiomassa laskee, kalasto yksipuolistuu^[5,6], kalojen saalistustehokkuus heikkenee valaistusolosuhteiden huonontuessa^[7]
  - Vaikutukset peto-saalissuhteisiin
  - Tummavetisten järvien kalat kasvavat hitaasti
  - Ekologinen luokittelu ei ota huomioon tummumisen vaikutusta kalabiomassaan

1. Jyväsjärvi ym. 2022. Ruskistuminen uhkaa virtavesien ravintoverkkoja ja monimuotoisuutta. Vesitalous 5/2022: 17-20.
2. Estlander ym. 2023. <https://doi.org/10.1007/s10750-023-05284-6>
3. Estlander ym. 2017. <https://doi.org/10.4081/jlimnol.2017.1564>
4. Arzel ym. 2020. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.138199>
5. Finstad ym. 2014 <https://doi.org/10.1111/ele.12201>
6. Rask ym. 1999. Chapter 6: Humic lakes as fish habitats. Teoksessa: Keskitalo, J. & Eloranta, P. (toim.): Limnology of humic waters. s. 209-224
7. Estlander ym. 2017. <http://hdl.handle.net/10138/228144>

Vesien orgaaninen hiili ja ihmiset

- Tummuminen heikentää vesistöjen virkistyskäyttöarvoa^[1]
  - Limalevä, kalastus
- Tummuminen nostaa raakaveden käsittelykustannuksia^[2]
- Vesistöt prosessoivat valuma-alueelta tulevaa hiiltä ja vapauttavat sitä ilmakehään
  - Tummuminen vaikuttaa kasvihuonekaasupäästöihin^[3]
  - Kevät- ja syystäyskierrat oleellisia: jään alle tai alusveteen kerääntyneiden kaasujen vapautuminen

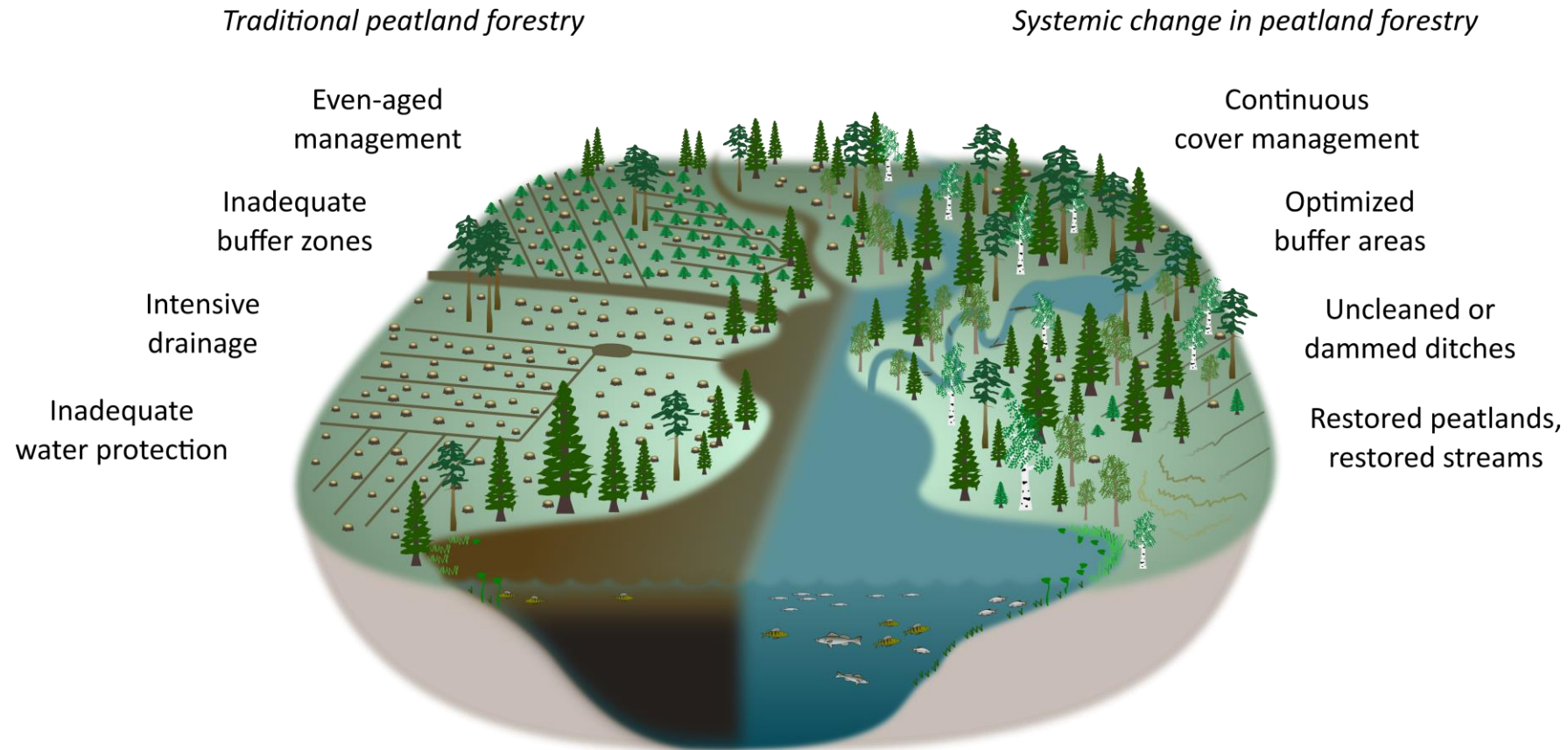

Tranvik ym. 2006. https://doi.org/10.4319/lo.2009.54.6_part_2.2298

8 1. Kritzberg ym. 2020. <https://doi.org/10.1007/s13280-019-01227-5>
2. Forsius ym. 2017. <https://www.borenv.net/BER/archive/pdfs/ber22/ber22-317-336.pdf>
3. Blanchet ym 2022. <https://doi.org/10.1007/s10750-023-05284-6>

Kirjallisuuskatsaus: turvemaiden metsätalous aiheuttaa vesistöjen lisätummumista, hillintä edellyttää systeemistä muutosta

Härkönen ym. 2023 <https://doi.org/10.1016/j.foreco.2023.120776>

Kiitos!

[laura.harkonen\(at\)syke.fi](mailto:laura.harkonen(at)syke.fi)

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute